

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ДЕРЖАВІ

ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE'S CONSTRUCTION INDUSTRY IN THE CONTEXT OF SOCIO-POLITICAL TRANSFORMATIONS IN THE STATE

УДК 332.832.4:338.49

Кислий В.М.

к.е.н., головний спеціаліст
Управління міжнародного
співробітництва
Міністерства освіти і науки України

У статті розглянуто статистичні дані результатів діяльності національної галузі будівництва з метою виявлення тенденцій та стійких закономірностей розвитку. Визначено характерні особливості структурної диференціації та їхні причини.

Ключові слова: будівництво, житло, індекс, ціна, населення.

В статье рассмотрены статистические данные результатов деятельности национальной отрасли строительства с целью выявления тенденций и устойчивых закономерностей развития. Определены харак-

терные особенности структурной дифференциации и их причины.

Ключевые слова: строительство, жильё, индекс, цена, население.

The article analyses the statistical data of the national construction industry's activity results in order to identify trends and sustainable development patterns. The characteristic features of structural differentiation and their reasons are determined.

Key words: construction, housing, index, price, population.

Постановка проблеми. Дослідження тенденцій у галузевих трансформаціях дозволяє на підставі виявлених закономірностей вмотивовано прогнозувати подальший розвиток галузі. Співставлення результатів аналізу економічних показників з моніторингом соціальних зрушень розширює можливості такого прогнозування через урахування факторів неринкової дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Макроекономічні аспекти розвитку галузі будівництва є предметом досліджень ряду як вітчизняних авторів [4; 9; 14], так й іноземних науковців радянського та пострадянського періодів [1-3; 5; 11; 15; 16]. Брак у них уваги до взаємозв'язку внутрішньоструктурних змін та зовнішньоекономічної кон'юнктури, на нашу думку, залишає значне поле для подальших наукових пошуків.

Постановка завдання. Опрацювання даних офіційної статистики вітчизняного будівництва має стати джерелом виявлення закономірностей, з дією котрих пов'язана поява тих чи інших результатів діяльності галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динаміка розвитку вітчизняної будівельної галузі може бути оцінена за допомогою офіційних даних, регулярно публікованих Державною службою статистики України [17]. Одним із головних показників зведеної інформації у відповідному розділі є «індекс будівельної продукції». Обчислений у відсотках до попереднього року, він надає можливість аналізу короткострокової тенденції розвитку через виявлення та кількісне обчислення позитивної чи негативної зміни за рік. Графічна інтерпретація оприлюднених за цим показником даних з 1990 по

2016 р. (рис. 1) дозволяє проаналізувати тенденції його зміни упродовж відповідного інтервалу часу.

Так стійке скорочення будівництва у країні спостерігалось до 1998 р. Його уповільнення та прискорення змінювалися з одно-дворічними періодами до моменту стабілізації 1997 р., коли з'явилися тенденції припинення падіння обсягів з характерними також і для попереднього періоду коливаннями «спад – підйом» із такою ж тривалістю. Суттєвим «винятком» із закономірності є «достатньо довгий обвал», вочевидь спричинений світовою фінансовою кризою 2008 року.

Повніше досягнути наявну закономірність розвитку галузі, аніж у рамках річної прогресії дозволяє побудова залежності індексу будівельної продукції від параметру часу, котрий віднесено до одного – базового року. Перерахунок відсотку зміни обсягу виконаних будівельних робіт здійснено для кожного індексу в порівнянні з початковим для досліджуваного періоду роком – 1989 р. (рис. 2).

Аналіз отриманого у такий спосіб графіку показує, що згадане скорочення галузевого виробни-

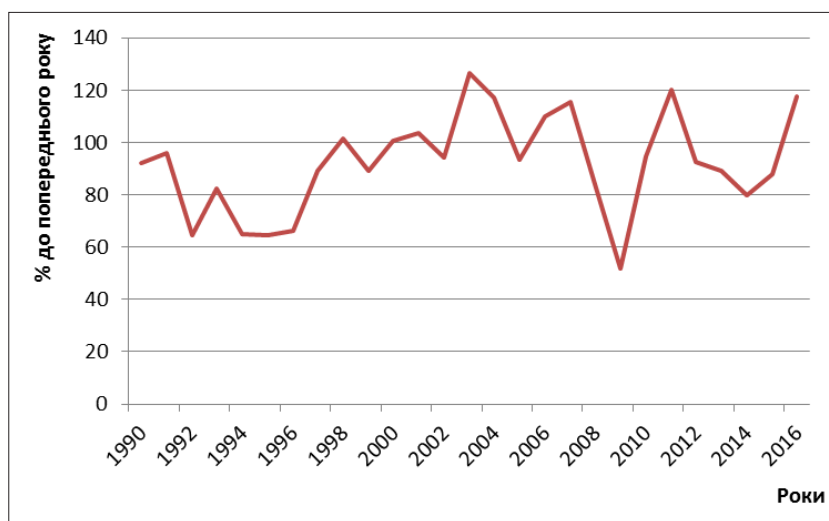

Рис. 1. Індекс обсягу виконаних в Україні будівельних робіт [17]

Рис. 2. Індекс обсягу виконаних в Україні будівельних робіт до 1989 року

цтва, яке тривало до 1997 р., фактично зменшило його розмір до приблизно 10 % від базового. Стабілізація, яка відбулася 1997 року, зупинила обсяги будівництва на даній орієнтовній відмітці, навколо котрої відбувалися деяке збільшення обсягів будівництва в період економічного зростання (обірваний світовою фінансовою кризою 2008 року), а також незначне зменшення 2014 року у зв'язку з окупацією Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, проведенням антитерористичної операції.

Дослідження даного феномену «сходиноподібної» зміни порядку значень обсягів будівництва, вважаємо, варто провести у порівнянні з динамічними тенденціями як основних показників соціально-економічного розвитку країни (використано валовий внутрішній продукт (ВВП) та чисельність населення), так і внутрішньогалузевих структурних показників (використано дані щодо будівництва житлових приміщень). Перше дозволить визначити можливий екзогенний вплив економічного

середовища на розвиток галузі, друге – виокремити внутрішню дію попиту на відповідну значущу складову галузевої продукції на результат галузевої роботи.

Зображені на рис. 3 тренди індексів обчислені за методикою, аналогічною до попереднього рисунку.

Як це видно з графіків, обсяги виконаних будівельних робіт виявилися «байдужими» як до незначного зростання чисельності українців до 1995 року, так і до її подальшого падіння (щоправда, за винятком «сходиноподібного» падіння показника 2014 року, пов'язаного із втратою територій з їхнім населенням). Натомість, наявний чуттєвий взаємозв'язок з показником обсягів суспільного виробництва в країні: ВВП корелює як із загальним обсягом виконаних будівельних робіт, так і з кількістю збудованих квартир та прийнятою до експлуатації площею житла. Всі чотири лінії демонструють синхронне коливання за роками.

Водночас, на графіку виразно виділяється суттєва якісна зміна, що відбулася у складі галузевого продукту країни. Йдеться про структурні зрушення, які виявилися по закінченні періоду «обвалу».

По-перше, у порівнянні з базовим роком скорочення ВВП відбулося у «менш драматичних» масштабах, аніж воно сталося до моменту стабілізації в галузі. При цьому зростання зазначеного показника, котре прийшло на зміну його падінню, практично не стимулювало таких же змін продукту будівельного виробництва: позитивні зрушення 2002 р., як ми бачимо, були дещо більш стриманими та сталися із певним запізненням.

У той же час, протилежна в цьому плані «картина» проявилася стосовно підгалузі житлового будівництва: меншим за загальногалузеві показники було скорочення обсягів, також спостерігається більша кореляція з величиною ВВП.

Треба також зазначити, що найбільшу частку від базових показників зберегло екстенсивне (за рахунок прийнятих у експлуатацію площ) житлове будівництво, інтенсивне ж збільшення кількості одиниць житла зазнало більш суттєвого скорочення. Останнє свідчить про якісну спрямованість збільшення житлового будівництва, котре до поточного часу ще не досягло базових розмірів, проте, зайняло частку загальногалузевого виробництва, що є більшою в порівнянні з базовим періодом.

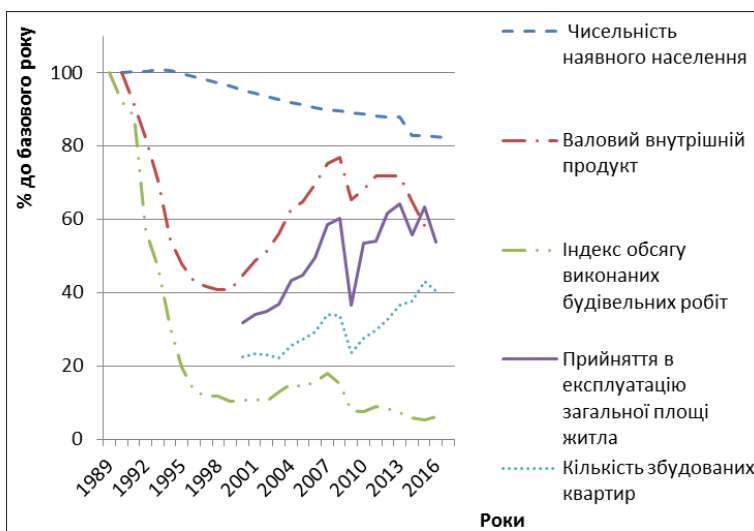

Рис. 3. Порівняння часових тенденцій галузевого розвитку з макроекономічними показниками [17]

Екстенсивне поліпшення умов житла стало головним пріоритетом новосформованої економіки [6; 7], у той час, як економіка радянського періоду української історії була зорієнтованою на масово-інтенсивне вирішення «житлового питання». Зміною політичною устрою також можна пояснити і структурні зрушення, пов'язані зі збільшенням кількісно-результативних пропорцій на користь саме житлового будівництва за максимального зменшення галузевого продукту загалом. Така ситуація є закономірно очікуваною з огляду на відмову суспільства від тоталітарного ладу та зміщення соціальних пріоритетів від реалізації громадсько-масових проектів до дрібно-індивідуального споживання. Скорочення частки держави в економіці країни неупинно призводить до згортання більшості надвитратних будівництв національного (для умов України найчастіше – навіть наднаціонального, «союзного») значення, для більшості з котрих в умовах агресивного на зовнішній політичній арені тоталітаризму були характерними милітаризовані цілі створення. Для прикладу: пішли у небуття (хоч щоправда і залишивши по собі колосальні, циклопічні за своїм сьогодняшнім станом цивілізаційного «непотребу» скупчення антропогенних конструкцій) такі військові об'єкти, як: Чорнобильська атомна електростанція з секретними сателітами Чорнобиль-2 та Любеч-1 (функціонування припинене у зв'язку з аварією 1986 року), запасний підземний командний пункт штабу Чорноморського флоту в скелі Алсу біля м. Севастополя (будівництво об'єкту 221 припинене 1992 р. у зв'язку із розпадом СРСР та вимушеною демілітаризацією економік країн-наступниць) тощо. Це неодмінно внесло корективи у «вигляд» місця в суспільному продукті будівництва, до результатів діяльності якого як галузі переважно входили у «замаскованому» вигляді ці та безліч подібних їм будов, на створення котрих відволікалися маси фахового персоналу, продукції видобуваючих галузей, зусиль підприємств транспортної інфраструктури та ін. Зміна політичного курсу призвела до їхньої переорієнтації на виконання ролі звичної для більшості демократичних суспільств виробничо-інфраструктурної складової, спрямованої на забезпечення переважно споживацьких потреб і лише частково – обороноздатності країни.

Урахування таких кардинальних змін щодо ролі будівельної галузі змушує уважно дослідити її внутрішню структуру, котра у процесі власних трансформацій набула характерних нових рис. З цією метою варто проаналізувати динаміку виробництва у вартісному вимірі, що дозволяє оцінити ключові економічні співвідношення (див. рис. 4).

Найбільш показовою ознакою графіку є відмінність у характері коливань обсягів вкладень у грошовому еквіваленті за окремими напрямками: так у житловому будівництві вони за період аналізу відсутні абсолютно – на тлі коливань інших підгалузей у 2010 - 2016 роках спостерігається стабільне зростання. Незначний вплив на обсяги житлового будівництва як ринкової кон'юнктури, так і політичних впливів військової інтервенції з втратою державою територій економічного простору, вірогідно, слід пов'язувати радше зі світовими, аніж із внутрішніми чинниками розвитку. Головним фактором-причиною відсутності негативної реакції вбачається у першу чергу загальносвітове зростання попиту на житло, спричинене збільшенням населення Землі (див. рис. 5). Укупі із загальними тенденціями зростання світової економіки наростання потреби мешканців Землі у житлі зумовлює те, що підгалузь житлового будівництва стає напрямом відносно стабільного інвестування коштів, концентрації виробничих зусиль економік багатьох країн світу, включаючи вітчизняну.

В основі того, що зазначена потреба збільшується настільки ж інтенсивно, як і саме народонаселення лежить позиція, котру обіймає житло в ієрархії, окресленій А. Маслоу на початку ХХ ст. (рис. 6). Забезпечуючи базу життя людини, воно розташовується на найнижчих сходинках піраміди та створює підвалини самого існування спільноти: як фізіологічні (наприклад, сон), так і безпекові. Незважаючи на кон'юнктурні коливання, наявність котрих тим не менше, як у будь-якому іншому секторі економіки, не є винятком і у житловому будівництві, цінові зміни у відношенні до загального дохідного рівня населення, як правило, не є принциповими. Даний факт все ж таки привносить у галузь своєрідну особливість, котра визначає порівняно більшу стабільність позитивного розвитку в порівнянні із загально-ринковими тенденціями.

Так 2016 року спостерігалось суттєве зниження цін на купівлю житла у більшості країн

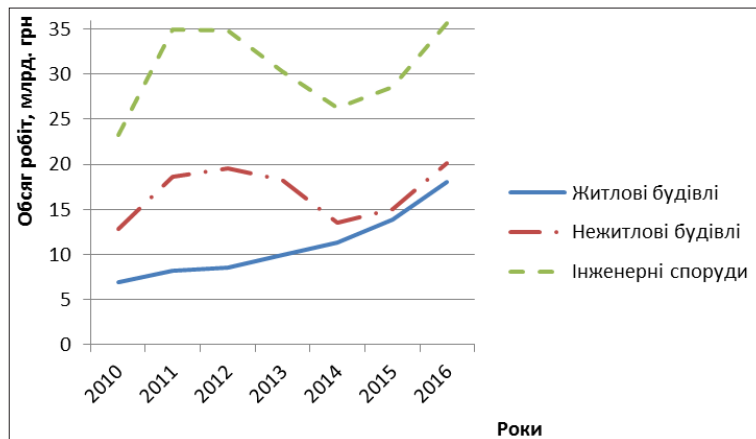

Рис. 4. Розвиток будівництва в Україні за роками у вартісному вимірі [17]

світу, що розвиваються. Для прикладу: на Філіппінах їхній рівень впав за рік майже на 5%, у Російській Федерації – на більш, як 11%, в Україні – 12,5%; найбільше падіння спостерігалось у Федеративній Республіці Бразилії – 21,7% [13]. Водночас, порівняльний аналіз щодо співвідно-

шення із середньорічним доходом населення говорить, що у результаті такого скорочення цін середня тривалість набуття статків на купівлю власного житла змінилася несуттєво. Наприклад, строк для накопичення коштів для купівлі однокімнатної квартири (при відкладанні 10% доходу

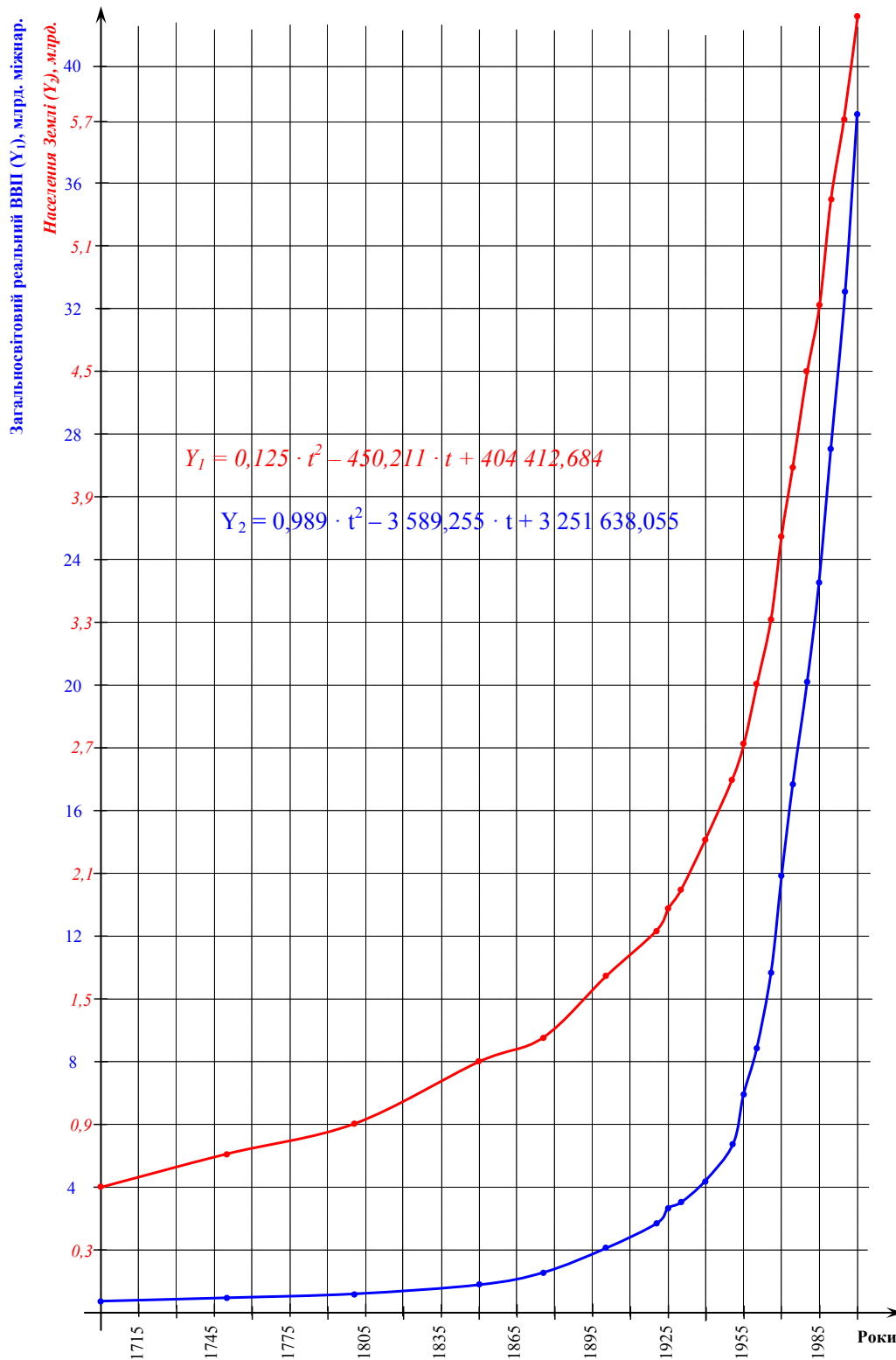

Рис. 5. Кореляція показників розвитку людства з параметром часу [10]

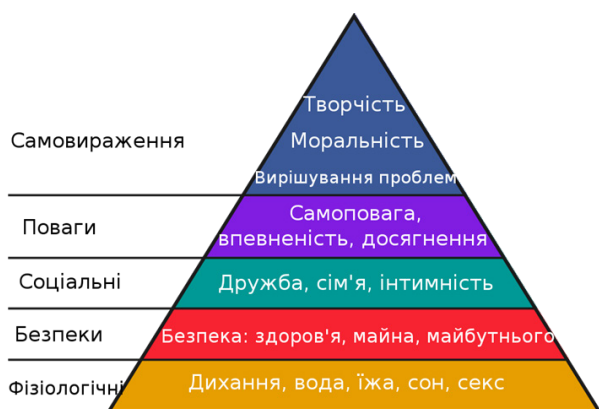

Рис. 6. Піраміда потреб А. Маслоу [8]

сім'ї) у Москві та Києві скоротився лише на 9 років при загальному потрібному часі на здійснення накопичень відповідно 75 та 65 років та при середній тривалості життя відповідно – 72,5 і 71,4 років [12, 17]. Отже, порівняно з усередненими ресурсно-часовими можливостями індивідуумів зміни не були визначальними характеру. Така ж ситуація є характерною майже для всіх урбаністичних центрів світу, на які й припадає основна частка житлової забудови.

Висновки з проведеного дослідження. Відкритість суспільства (концепція котрого передбачає не лише плюралізм думок та інтересів, захист людських прав і свобод тощо, а й відсутність принципових економічних бар'єрів) робить підгалузь житлового будівництва в Україні одним з основних інвестиційних атракторів, як і в усьому світі. Цей факт дозволяє передбачити в найближчому періоді подовження сталого позитивного розвитку підгалузі житлового будівництва за умов відсутності значних соціально-політичних потрясінь, котрі могли би пов'язуватися з кардинальними змінами загальносвітового рівня.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акимов В. В., Макарова Т. Н., Мерзляков В. Ф., Огай К. А. Экономика отрасли (строительство). – М.: ИНФРА-М, 2006. – 304 с.
2. Асаул А. Н., Старовойтов М. К., Фалтинский Р. А. Управление затратами в строительстве. – СПб: ИПЭВ, 2009. – 392 с.

3. В Україні чоловіки живуть на 15 років менше, ніж у Швеції, та на 10 років менше, ніж наші жінки // Експрес. – 18 вересня, 2016. Режим електронного доступу: <http://expres.ua/news/2016/09/18/203306-ukrayini-choloviky-zhyvut-15-rokiv-menshe-shveciyi-10-rokiv-menshe-nashi>

4. Верхоглядова Н.І., Бородін М.О., Негода А.С. Проблема ефективності собівартості будівельно-монтажних робіт на сучасному етапі розвитку будівельної індустрії України // Молодий вчений. – № 4 (31). – квітень, 2016. – С. 31-34.

5. Вяткин М. Е, Птухина И. С., Мусорина Т. А. Стоимостный инжиниринг инвестиционно-строительной сферы // Сметно-договорная работа в строительстве. – 2014. – № 5. – С. 21-28.

6. Закон України «Про будівельні норми». – Відомості Верховної Ради України, 2010. – № 5. – Ст. 41.

7. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». – Відомості Верховної Ради України, 2011. – № 34. – Ст. 343.

8. Піраміда потреб Абрагама Маслоу. Режим електронного доступу: <https://uk.wikipedia.org/>

9. Рогожин П. С., Гойко А. Ф. Экономика будівельних організацій – К.: Видавничий дім «Скарби», 2001. – 448 с.

10. Сич Є. М. Экономика транспортной швидкості: Монографія-есе / Є. М. Сич, В. М. Кислий. – К.: «Видавництво «Логос», 2014. – 412 с.

11. Сытник И. П., Хазан М. Я., Кучеренко К. Р. и др. Экономика строительства. – М.: Стройиздат, 1970. – 371 с.

12. Тривалість життя росіян досягла рекордних 72,5 року – глава МОЗ РФ // Гордон. – 11 вересня, 2017. Режим електронного доступу: <http://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-trivalist-zhittja-rosijan-dosjagla-rekordnih-72-5-rokiv-glava-moz-rf-206736.html>

13. Украина в лидерах по падению цен на квартиры: когда могут подорожать «квадраты» и что происходит // Сегодня. – 30 Июня 2017. Режим електронного доступу: <https://ukranews.com/news/505591-ukrayna-na-2-meste-v-mirovom-reytyng-e-padenyya-sen-na-zhyle-no-pokupat-kvartury-ukrayncam-dorogo>

14. Ціноутворення у будівництві. Зб. офіц. док. та роз'яснень. – К.: Інпроект, 2003. – 300 с.

15. Черняк В. З. Экономика и управление на предприятии (строительство). – М.: КноРус, 2009. – 736 с.

16. Чистов Л. М. Экономика строительства. – СПб: Питер, 2001. – 384 с.

17. <http://www.ukrstat.gov.ua/> Державна служба статистики України / Статистична інформація / Економічна статистика / Економічна діяльність / Будівництво